

ВИЗНАЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ

Нагальна потреба у створенні ефективної, необтяжливої для держави системи підготовки та накопичення мобілізаційних ресурсів, яка відповідає б потребам Збройних Сил України (ЗСУ), визначена у Стратегічному оборонному бюлетені України на період до 2015 року (Білій книзі України) [18;27], поруч із завданнями створення відносно невеликого, але достатньо досвідченого, високо професійно підготовленого контингенту військовослужбовців і кадрового резерву офіцерів запасу, встановленими Державною програмою реформування та розвитку ЗСУ, відповідно до якої відбуваються всі процеси у війську [18;22], поставили перед вищою воєнною школою складну організаційно-педагогічну проблему забезпечення якісної професійної підготовки офіцерів запасу.

За аналізом останніх досліджень і публікацій різні аспекти цієї проблеми порушуються в роботах М.І.Нещадима і М.І.Науменка щодо інтеграції військової і цивільної освіти [9, 10]; Г.А.Кабаковича щодо соціально-економічних аспектів підготовки військових фахівців у цивільних вузах [7]; у дослідженнях О.О.Безносюка щодо модульно-рейтингового контролю успішності підготовки студентів як майбутніх офіцерів запасу у вищих навчальних закладах (ВНЗ) [1]; В.О.Ройляна щодо шляхів удосконалення підготовки офіцерів запасу [18;218]; І.О.Хорєва щодо педагогічних основ підвищення ефективності військової підготовки студентів у ВНЗ [19]; В.П.Чабаненка щодо формування методичних умінь у студентів кафедр військової підготовки цивільних ВНЗ [4;196]. Проте організаційно-педагогічні умови забезпечення якісної професійної підготовки офіцерів запасу в централізованих структурах при вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) не стали предметом всебічного й комплексного дослідження з урахуванням сучасних вимог реформування ЗСУ й модернізації вищої військової освіти в контексті інтеграційних процесів, пов'язаних зі стратегічним курсом України на входження в європейський і світовий освітній простір.

Аналіз означених джерел засвідчив, що інтеграція військової і цивільної освіти як один з основних підходів до реформування системи військової освіти (поруч з її інтеграцією в державну систему освіти на засадах єдиної законодавчої й нормативно-правової бази), передумовами чого й виступають тенденції входження української освіти в європейський освітній простір, зумовлюється об'єктивним характером процесів розвитку системи підготовки офіцерських кадрів у розвинених країнах світу. Однак, якщо у США відносна кількість офіцерів, які закінчили цивільні навчальні заклади, становить приблизно 60%, а у Великобританії та Франції – 30%, то в Україні – тільки 6% [9;36]. Зауважимо також, що підготовка офіцерів запасу дозволяє суттєво знизити фінансові витрати, оскільки, по-перше, перебування офіцера на дійсній службі у ЗС, за даними США, коштує в п'ять разів більше, ніж у запасі [7;66]; а по-друге, після служби у військах за контрактом випускники цивільних ВНЗ не потребують додаткових витрат у рамках соціального захисту на їх облаштування й перепідготовку, що в контексті завдання створення необтяжливої для нашої держави системи підготовки та накопичення мобілізаційних ресурсів є досить важливим. Отже, проблема організації ефективної військово-професійної підго-

товки офіцерів запасу, як у нашій країні, так і за кордоном, має велике державне значення. Однак, вітчизняні дослідники констатують, що “якість й ефективність військової підготовки студентів ще не відповідають сучасним потребам” [19;2], і “в Україні має місце недостатня підготовленість офіцерів запасу” [5;78], викликана низкою недоліків і суперечностей її організації на військових кафедрах ВНЗ.

Завдання підвищення рівня військового професіоналізму кадрового резерву ЗСУ - офіцерів запасу – фахівців з вищою освітою були поставлені перед створеними в останні роки на засадах інтеграції військової та цивільної освіти у вищих військових і цивільних навчальних закладах України централізованими структурами – військовими факультетами при ВНЗ і факультетами підготовки офіцерів запасу (ФПОЗ) у ВВНЗ із числа студентів цивільних ВНЗ, які мають вищий рейтинг за результатами конкурсного відбору. А це, у свою чергу, зумовило необхідність всебічного дослідження проблеми організації у цих нових структурах високоякісної професійної підготовки офіцерів запасу ЗСУ, адже від їхнього військового професіоналізму визначальною мірою залежить рівень боєздатності військ і, врешті-решт, обороноздатність держави.

Отже, метою й завданням даної статті є визначення організаційно-педагогічних умов, реалізація яких у процесі навчання студентів ВНЗ на факультеті підготовки офіцерів запасу у ВВНЗ забезпечить їх якісну професійну підготовку як майбутніх офіцерів запасу ЗСУ, з урахуванням сучасних вимог реформування ЗСУ й модернізації вищої військової освіти.

Вивчення літературних джерел засвідчило, що поняття “педагогічні умови” достатньо докладно розглядалось багатьма авторами (Ю.К.Бабанський, К.Л.Биктагіров, Т.Д.Іщенко, Н.І.Конюхов, З.Н.Курлянд, А.В.Семенова, В.Д.Стасюк, А.І.Уваров, О.С.Цокур та ін.), які вживали тлумачення цього поняття як необхідних обставин, обстановки, явищ, факторів, шляхів, уявних результатів, напрямів, спонук тощо, взятих окремо або в різних сполученнях. Найчастіше педагогічні умови розглядалися як “зовнішня передумова для існування й розвитку явищ” [20;23], тобто обстановка або обставини, за яких “залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей” [16;5]. За таким означенням підтверджується, що педагогічні умови “впливають (прискорюють або гальмують) на розвиток педагогічних явищ, систем, якостей особистості і т. ін., і забезпечуються відповідними факторами” [11;39-40], тобто умови і фактори “тісно пов'язані одне з одним”, і “коли вони збігаються за змістом і формою, починається процес розвитку явищ” [20;23-24]. Інші автори визначали педагогічні умови більш специфічно, тобто наближено до безпосередньо навчального-виховного процесу або до завдань їхніх досліджень. Так, за К.Л.Биктагіровим, педагогічні умови - це такі обставини, за яких компоненти навчального процесу (навчальні дисципліни, методика викладання, навчання й виховання) подані в найкращих взаємовідносинах та взаємозв'язках, що дають можливість учителям плідно викладати, керувати навчальним процесом, а учням – успішно навчатися [2;108]. Проте термін “організація” у визначенні

педагогічних умов зустрічається не дуже часто, хоча науковці все частіше вводять організаційні аспекти в педагогічні умови й пов'язують їх з ефективністю досліджуваних процесів. Так, Т.Д.Іщенко, аналізуючи фактори вдосконалення фахового навчання в системі безперервної освіти АПК, зазначив, що завдяки реалізації педагогічних умов “ефективність організації фахового навчання переходить із можливості в дійсність” [Іщ: 40]. А, за В.М.Ясененком, реалізація педагогічних умов, тобто таких обставин, обстановки або способів організації, що підкоряють розвиток професійних й особистісних якостей майбутніх офіцерів поставленій меті, забезпечує підвищення ефективності організації їх навчання “як ступеня досягнення ними цілей підготовки порівняно з вимогами освітніх стандартів” [22;225]. Отже, аналіз літератури засвідчив, що поняття “організаційно-педагогічні умови” не є остаточно встановленим і потребує свого визначення в межах нашого дослідження.

За словниками, синонімами терміну “організація” є такі поняття, як-от: облаштування, об'єднання, угруповання, приведення в систему, формування якоїсь структури та її адміністрування; а дієслово “організувати” розуміється так: приступати або підступати до здійснення чогось, створювати, засновувати, забезпечувати щось, уживати якихось заходів, щось упорядковувати [3;679]. Організація передбачає наявність певного порядку низки частин цілого, визначену послідовність дій щодо оперування частинами цього цілого, а організаційна структура - поєднання в одному цілому певної кількості різних складових, які взаємно підтримують одна одну та деякий час зберігають певні взаємовідносини і співвідношення, унаслідок чого її можна вважати системою. Протилежністю їм є неорганізовані або несистемні структури, окремі складові яких знаходяться тільки в зовнішньому зв'язку одна з одною, а, відокремлені від цілого, нічого від цього не втрачають. Щодо співвідношення понять “організація” й “система”, то деякі автори вважають, що система (від грецьк. – ціле, складене з частин; поєднання) як філософська категорія, вбирає в себе сутність таких понять, як “порядок”, “організація”, “цілісність” і водночас не зводиться повністю за своїм об'єктивним змістом до жодного з них [4;4-5]. А за О.П.Огурцовим, який досліджував етапи інтерпретації системності наукового знання від античності до нового часу й окреслив коло значень поняття “система” у грецькій мові, це поняття є вельми широким і містить у собі такі поняття, як сполучення, організація, устрій, союз, стрій, керівний орган тощо [12;155]. Проте головним, що, на нашу думку, поєднує ці поняття, є те, що Е.Г.Юдін уважав найважливішими ознаками будь-якої системи – “наявність зв'язків між елементами і поява в цілісній системі нових якостей, не притаманних окремим елементам” [21;180]. За Е.Г.Юдіним, саме зв'язки й цілісність зумовлюють усталеність організованої структури. Це підтверджується й поданими у словниках визначеннями, за якими система розглядається як порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь, як сукупність частин, пов'язаних спільною функцією, і виступає формою організації, формою устрою, способом побудови або будовою чого-небудь [3;1126, 15;314].

Організація як педагогічна категорія, за І.П. Підласим, це “упорядкування дидактичного процесу за певними критеріями, надання йому необхідної форми для найкращої реалізації поставленої мети” [14;295], причому форма (від лат. – зовнішній вигляд, оболонка) в цьому контексті розглядається означеним автором як

спосіб існування навчального процесу, оболонка для його внутрішньої сутності, логіки і змісту, пов'язана з порядком його здійснення. За І.П. Підласим, організаційний компонент є одним із чотирьох головних компонентів динамічної системи - педагогічного процесу. Цей компонент називають також організаційно-управлінським або діяльнісним компонентом, і він разом з цільовим, змістовим і результативним компонентами утворює означену систему [14;162-164].

Висновок, що організована структура є системою, дає такі витоки: по-перше, організація підготовки офіцерів запасу у ВВНЗ потребує системного підходу; по-друге, організаційно-педагогічні умови, що сприяють підвищенню ефективності означеної підготовки, повинні бути обов'язково взаємопов'язаними і взаємовпливовими, утворювати певну систему й бути навіть джерелами живлення одне одного, на відміну від педагогічних умов, для яких ці вимоги не є обов'язковими. Отже, і перевіряти дієвість організаційно-педагогічних умов слід при одночасному їх застосуванні як цілісної системи. Тільки в окремих випадках, при високому ступені складності цих умов, можливо також і їхнє запровадження в педагогічний процес у різних сполученнях, залежно від ступеня складності і тривалості підготовчого етапу їх реалізації.

Усе подане вище дало змогу визначити, що організаційно-педагогічні умови - це *взаємопов'язані обставини, обстановка та способи упорядкування і тривалого існування педагогічного процесу, що утворюють певну систему, рівень складності якої розкривається через їхні зв'язки (зв'язки взаємодії, перетворення, функціонування, розвитку, управління), за рахунок яких утворюється означена система, і які проявляються у взаємозумовленості та взаємовпливовості педагогічних явищ, що виникають унаслідок запровадження цих умов і призводять до підвищення результативності процесу.*

Основними цілями системного підходу, за С.У.Гончаренком, є конструювання складних за організацією педагогічних об'єктів як систем і розкриття їхньої цілісності. До таких об'єктів, безумовно, відноситься система організації підготовки офіцерів запасу у вищій військовій школі, структурні складові якої – підсистеми – також розглядаються як самостійні системи, що потребують виявлення в них різноманітних типів зв'язків і зведення їх в єдину теоретичну картину.

Для визначення організаційно-педагогічних умов військово-професійної підготовки офіцерів запасу ми проаналізували недоліки й суперечності організації і здійснення означеної підготовки на військових кафедрах ВНЗ, установлені багатьма військовими дослідниками [4;13-15, 5;77-78, 7;69, 10;304-305, 18;219, 19;7,16], і систематизували їх за наступними групами чинників, які впливають на організацію професійної підготовки офіцерів запасу в централізованих структурах вищої військової школи, оскільки виступають узагальненими причинами недостатньої підготовленості офіцерів запасу на військових кафедрах ВНЗ.

Чинники, що пов'язані зі структурною недосконалістю організації й управління підготовкою офіцерів запасу: недосконала законодавча й нормативно-правова база, яка регулювала б організаційну структуру й порядок функціонування системи підготовки; відсутність міжвузівських навчальних центрів, полігонів, що відповідають сучасним вимогам; подвійна, а то й потрійна підпорядкованість військових кафедр ВНЗ; суперечності між сучасними вимогами до органів управління й реальним ступенем їхньої відповідності цим вимогам; неузгодженість між загальнодержавними освітніми завданнями підготовки цивільних фахівців і

вимогами Міноборони до підготовки офіцерів запасу; усталена практика, прийнята в більшості цивільних ВНЗ, щодо зменшення до одного місяця реального часу військової підготовки офіцерів запасу. Дійсно, хоча загальновійськові дисципліни й вивчаються з третього курсу, але тільки під час зборів наприкінці навчання студенти можуть відчутти себе військовими, однак за цей час і за такою організацією неможливо підготувати повноцінного офіцера - професіонала.

Чинники, що пов'язані із забезпеченням системи підготовки офіцерів запасу, насамперед, матеріально-технічним - застаріла навчально-матеріальна база військових кафедр і фінансова скрутність ВНЗ, а також з кадровим забезпеченням - недостатньо високий рівень військово-викладацького складу ВНЗ.

Чинники, що пов'язані з організацією безпосередньо навчального-виховного процесу підготовки офіцерів запасу, а саме: підвищені вимоги до військового навчання й виховання порівняно з засвоєними студентами раніше способами навчання й поведінки; слабкий зв'язок навчання у ВНЗ з військовою практикою і майже повна відсутність у випускників цивільного ВНЗ досвіду практичної роботи на офіцерських посадах; суперечності між відносно самостійною військовою підготовкою студентів і необхідністю інтеграції цивільних та військових дисциплін відносно кінцевої мети навчання та виховання; між обсягом знань, якими необхідно володіти студентам та можливостями їх засвоєння у встановлені строки навчання на військовій кафедрі.

Чинники, що пов'язані з якістю підготовки офіцерів запасу – це, насамперед, суперечності між вимогами державних стандартів щодо підготовки офіцерів запасу й реальним станом цієї підготовки у ВНЗ, викликані значним ускладненням сучасної військової техніки й низьким ступенем урахування в системі підготовки сучасних досягнень військової науки; а також наслідки відсутності у випускників цивільного ВНЗ досвіду практичної роботи на офіцерських посадах: низький рівень сформованості командних навичок офіцерів запасу, важкість їхнього адаптування в майбутньому у військовому колективі та неможливість одразу включитися в навчально-бойову й повсякденну діяльність підрозділу або частини.

Чинники, що пов'язані з особистісним розвитком майбутніх офіцерів запасу: прагнення студента здобути, насамперед, цивільну спеціальність і, відповідно, низький рівень мотивації щодо придбання військово-облікової спеціальності, що в майбутньому утруднює адаптування у військовому колективі внаслідок низького рівня сформованості військово-важливих особистісних якостей і командних навичок; загальна суперечність між особистістю студента, що розвивається у процесі навчання, та відносно застарілістю форм і методів навчання на військовій кафедрі ВНЗ; формування у студента військово-професійної спрямованості і відповідної мотивації.

Проте головним чинником недостатньої підготовленості офіцерів запасу, поруч з відсутністю досвіду практичної роботи випускників ВНЗ на офіцерських посадах, учені вважають дуже низьку мотивацію навчання [7;69]. Отже, у першу чергу, саме мотиваційний чинник виступає так званим “ступенем свободи” в системі організації професійної підготовки офіцерів запасу у ВНЗ, що потребує якісного наповнення з метою отримання повноцінного результату.

Окрім того, сучасне ускладнення військової техніки підвищує ціну помилки людини під час роботи з нею і, відповідно, підвищує вимоги до рівня професійної підготовки офіцерів. Недаремно засоби подо-

лання визначених негативних чинників учені вбачають у напрямі посилення військового компонента фундаментальної підготовки майбутніх офіцерів запасу, насамперед, військово-теоретичних і військово-спеціальних знань випускників ВНЗ [9;43-45, 10;303], удосконалення структури та системи управління процесом інтеграції військової та цивільної освіти [9;45, 10;305], формування й розвитку військово-важливих особистісних якостей офіцера запасу. Отже, основними рисами сучасного дипломованого фахівця - офіцера запасу є поєднання глибоких професійно-технічних і військово-спеціальних знань, умінь та навичок з розвиненими командирськими та іншими військово-важливими якостями.

Виходячи з поданого вище, ми визначили, що організаційно-педагогічні умови професійної підготовки офіцерів запасу у вищій військовій школі - це такі взаємопов'язані обставини, обставинки та способи упорядкування і тривалого існування навчально-виховного процесу підготовки офіцерів запасу, система реалізація яких підвищує вмотивованість студентів щодо військово-професійного навчання й розвитку військово-важливих якостей і, таким чином, забезпечує результативність підготовки майбутніх офіцерів запасу, яка визначається ступенем досягнення ними поставлених у кваліфікаційній характеристиці цілей підготовки й відображених у професійній програмі вимог до змісту, обсягу та рівня якості професійної підготовки офіцерів запасу з певних військово-облікових спеціальностей.

На підставі цього означення за аналізом установлених чинників недостатньої підготовленості офіцерів запасу було визначено організаційно-педагогічні умови, сукупна реалізація яких у навчально-виховному процесі професійної підготовки офіцерів запасу повинна забезпечити підвищення її результативності. Визначені організаційно-педагогічні умови підготовки офіцерів запасу та шляхи їх реалізації у вищій військовій школі враховують сучасні вимоги реформування ЗСУ та модернізації вищої освіти в контексті її євроінтеграції і складають наступний технологічний комплекс: а) удосконалення системи управління навчально-виховним процесом професійної підготовки офіцерів запасу; б) організація систематичного підкріплення у студентів ВНЗ мотивації ґрунтовного оволодіння високим рівнем військово-професійної підготовки під час навчання в централізованих навчальних підрозділах вищої воєнної школи; в) організація дидактичного процесу військово-професійної підготовки офіцерів запасу за послідовно розгалуженою на основі інтеграції військових та цивільних навчальних дисциплін логічно-структурною схемою навчання, на підставі використання зовнішніх міжпредметних зв'язків та органічного поєднання колективних, бригадних та індивідуальних особистісно орієнтованих методів і форм навчання, характерних для європейської зони освіти, зокрема активного та інтерактивного навчання; г) діагностика, формування та розвиток готовності викладачів вищих військових навчальних закладів до діяльності із забезпечення військового професіоналізму офіцерів запасу на основі їх професійного і особистісного самовдосконалення; д) моніторинг якості військово-професійної підготовки офіцерів запасу і сформованості в них військово-важливих якостей.

Зауважимо, що одними з найважливіших якостей, на виховання, розвиток і саморозвиток яких спрямований визначений комплекс організаційно-педагогічних умов професійної підготовки офіцерів запасу у вищій воєнній школі, є почуття патріотиз-

му, національної самосвідомості, громадянськості майбутніх офіцерів, адже “військові – це патріоти за професією, бо призначення збройних сил – захищати Вітчизну від зовнішніх ворогів” [13;67]. Тільки на цій підставі стає можливим досягнення інших військово важливих у сучасних умовах ринкової економіки, переходу до професійної армії й ускладнення військової техніки якостей майбутніх офіцерів запасу, зокрема професійної мобільності та військово-професійної усталеності.

Військово-професійну усталеність (за З.Н. Курлянд [8;4]) офіцера запасу ми розуміємо як синтезовану характеристику його професійних і військово-спеціальних знань, умінь і навичок та військово важливих якостей, які забезпечать його військово-професійну мобільність і нададуть йому можливість відразу або після нетривалих мобілізаційних навчань якщо була значна перерва між навчанням у централізованих структурах вищої військової школи і призовом чи вступом за контрактом у ЗСУ впевнено й самостійно виконувати свою професійну діяльність у різних, часто непередбачуваних, військових умовах і з мінімальними помилками впродовж тривалого часу.

Шляхами реалізації визначених організаційно-педагогічних умов є: застосування логістичного підходу (за В.Є.Воловник [8;205]) для вдосконалення системи управління навчально-виховним процесом професійної підготовки офіцерів запасу; створення у процесі навчання когнітивно-мотиваційних засад його успішності; введення достатньої кількості вибіркового військово-спеціальних дисциплін для розвитку пізнавального інтересу студентів; оптимізації змісту військово-спеціальних і тактичних дисциплін, удосконалення їхньої модульної побудови та структурно-логічної схеми навчання; застосування проблемно-дискусійного методу навчання та імітаційного моделювання для забезпечення ефективної тактичної й тактико-спеціальної підготовки офіцерів запасу; введення елементів змагання у процес навчання (ситуативні та ігрові методи), особливо у військові навчальні збори; стимулювання систематичної самостійної роботи студентів протягом семестру, формування в них умінь і навичок самостійного навчання, самоорганізації, самоконтролю та самооцінки навчальної діяльності; поширення використання індивідуальних і творчих завдань, залучення студентів до військово-наукової та науково-дослідницької роботи у ВВНЗ; створення на факультеті підготовки офіцерів запасу поетапної системи звітності та забезпечення прозорості системи оцінювання якості підготовки студентів на підставі їхньої максимальної поінформованості щодо термінів та видів контрольних заходів, засобів діагностики і критеріїв оцінювання; під-

вищення об'єктивності оцінювання рівня військово-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів запасу шляхом використання тестів об'єктивного контролю, комплексних контрольних іспитів, усереднення висновок групою експертів оцінних суджень під час безпосереднього спостереження за виконанням студентами службово-бойових функцій і завдань військово-професійної діяльності при перевірці отриманих навичок на тренажерах або реальному об'єкті діяльності; організація рейтингового контролю якості знань, умінь і навичок та сформованості військово важливих якостей майбутніх офіцерів запасу, систематичне використання тестових засобів діагностики, застосування шкали оцінювання, відповідної вимогам ECTS - Європейської кредитно-трансферної системи; організація системи підвищення майстерності викладачів щодо проектування навчального середовища із залученням, окрім традиційних методів і форм навчання, сучасних інформаційних, комп'ютерних і педагогічних технологій.

Результати пілотажних досліджень щодо спрямування системи управління підготовкою майбутніх офіцерів запасу, за логістичним підходом, на формування в них навичок самоменеджменту, самонавчання й самоконтролю; стимулювання їхньої самостійної роботи впродовж семестру, та організації систематичного підкріплення в них мотивації ґрунтовного оволодіння військово-обліковою спеціальністю на високому рівні шляхом введення елементів змагання в навчання, забезпечення його проблемної спрямованості, організації дискусій; використання методу імітаційного моделювання; проведення тестових випробувань; засвідчили підвищення результативності тактичної й тактико-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів запасу. В експериментальному взводі, де ці умови було реалізовано, середній бал студентів за комплексний іспит з тактики перевищував на 13,8% середній бал контрольного взводу.

Висновки з даного дослідження: 1) проаналізовано й уточнено сутність поняття “організаційно-педагогічні умови”; 2) систематизовано чинники, які впливають на організацію професійної підготовки офіцерів запасу у вищій військовій школі; 3) визначено організаційно-педагогічні умови, реалізація яких у процесі навчання студентів ВВНЗ на факультеті підготовки офіцерів запасу у ВВНЗ забезпечить їхню якісну професійну підготовку як майбутніх офіцерів запасу ЗСУ, та шляхи їх реалізації, що враховують сучасні вимоги реформування ЗСУ й модернізації вищої військової освіти. Перспективи подальших розвідок вбачаються в експериментальній перевірці всього комплексу визначених організаційно-педагогічних умов підготовки офіцерів запасу у вищій військовій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безносюк О.О. Система модульно-рейтингового контролю успішності студентів (на матеріалах підготовки офіцерів запасу у вищих навчальних закладах): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04./ Військовий ін-т Київ. ун-ту ім. Т.Шевченка. – К., 2001. – 22 с.
2. Биктагиров К.Л. Дидактические условия обучения. - Казань, 1973. - С.108.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.: Ірпінськ: ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.
4. Військова освіта: Зб. наук. пр. – №11. – К.: НМЦВО МОУ, 2003. – 263 с.
5. Військова освіта: Зб. наук. пр. – №12. – К.: НМЦВО МОУ, 2003. – 185 с.
6. Воловник В.Є. Використання принципів та “Наука і освіта”, № 7-8, 2005

концептуальних положень логістики – один з можливих шляхів удосконалення управління і запровадження системи моніторингу якості військової освіти // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д.Ушинського (Зб. наук. пр.). – Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2005. – № 7-8. – С. 221 – 231.

7. Кабакович Г.А. Социально-экономические аспекты подготовки военных специалистов в гражданских вузах // Военная мысль. – 1995.- №6. – С.65–73.

8. Курлянд З.Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності: Учбовий посібник. – Одеса, ПДПУ ім. К.Д.Ушинського, 1995. – 160 с.

9. Науменко М.І., Нецадим М.І. Концептуальні основи інтеграції військової і цивільної освіти // Матер. VI Міжнар. наук.-метод. конф. “Проблеми та

шляхи розвитку вищої технічної освіти”.– К.:“Політехніка”,2002.- С.34–46.

10. *Нещадим М.І.* Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2003. – 852 с.

11. Нові технології навчання: Наук.-метод. збірник. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2000. – Вип. 27. – 256 с.

12. *Огурцов А.П.* Этапы интерпретации системности научного знания (античность и новое время): Системные исследования. – М.,1974. – 241с.

13. Патріотичне і гуманістичне виховання військової інтелігенції: сутність, взаємозв'язок, стан, проблеми / Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. – К.: ВЦ “Просвіта”, 2003. – 289 с.

14. *Подласый И.П.* Педагогика. В 2 т. – М.: Владос, 1999. –Т.1 Общие основы. Процесс обучения. –575с.

15. Професійна освіта: Словник: Навчальний посібник / Уклад. С.У.Гончаренко, І.А.Зязюн, Н.Г.Ничкало та ін./ За ред. Н.Г.Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.

16. *Стасюк В.Д.* Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі “школа-вищий заклад освіти”. Автореф. дис... канд.

пед. наук: 13.00.04./ ПДПУ ім. К.Д.Ушинського. – Одеса, 2003. – 20 с.

17. Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року (Біла книга України). – К.: Аванпост-прім, 2004. – 96 с.

18. Удосконалення підготовки фахівців: Матеріали V міжнародної наук.-метод. конф. – Одеса, Наук.-метод. лаб. ОДАБА “Місто майстрів”, 2000. – 248 с.

19. *Хорев І.О.* Педагогічні основи підвищення ефективності військової підготовки студентів у вищих закладах освіти: Автореф. дис... канд. пед. наук: 20.02.02. / Київський військовий гуманітарний ін-т. – К., 1998.–19 с.

20. *Цокур О.С.* Основи наукового педагогічного дослідження / Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник. - Одеса: ПДПУ ім. К.Д.Ушинського. – 2002. - Р.1.3. – С. 17 - 57.

21. *Юдин Э.Г.* Системный подход и принцип деятельности. - М.: Наука, 1978. – 391 с.

22. *Ясененко В.М.* Педагогічні умови ефективності організації підготовки майбутніх фахівців військової логістики у вищих військових навчальних закладах // Науковий вісник ПДПУ ім. К.Д.Ушинського. – Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2005. – № 7-8. – С. 221 – 231.

Подано до редакції 22.09.05

РЕЗЮМЕ

В статті уточняється сутність поняття «організаційно-педагогічні умови»; систематизуються фактори, які впливають на організацію професійної підготовки офіцерів запасу в вищій військовій школі.

На цій основі визначаються організаційно-педагогічні умови, реалізація яких в процесі підготовки студентів вищих навчальних закладів як офіцерів запасу забезпечить її результативність.

SUMMARY

The article specifies the essence of conception «organizational and pedagogical conditions»; systematizes the factors influencing organization of reserve officers' training in High Military School. Due to

this the author ascertains organizational and pedagogical conditions whose realization in training High School students as reserve officers will provide its effectiveness.